

De levenslange gevangenisstraf

Lezing voor het Fries Juridisch Genootschap
Mw. mr. dr. Wiene van Hattum
29 maart 2016

Huishoudelijk

> Kennismaking:

FORUM LEVENSLANG

- Universitair docent strafrecht en criminologie RUG
- Voorzitter Forum Levenslang [forumlevenslang.nl]

Vorm van de lezing:

Levenslang:

1. Historisch
2. Juridisch
3. Wat cijfers
4. De huidige discussie
 - a. Wijziging ministerieel beleid
 - b. De rechtspraak van het EHRM
 - c. Botsing administratie met RM
5. Oplossing?
6. Zes stellingen

1. Historisch (vanaf 1813)

Gesel- en worgbesluit Willem I:

- . Doodstraf, door de strop of wurging aan de paal
- . Opsluiting, voor maximaal 20 jaar
- . Lijfstraffen (geseling, brandmerken, te pronk stellen)
- . Geldboeten.

1854: afschaffing lijfstraffen

1860: moratorium doodstraf (dmv gratie)

1870:

- afschaffing doodstraf, en
- invoering levenslange gevangenisstraf

1886: Wetboek van Strafrecht bestendigt deze wetgeving

Argumenten tgv afschaffing doodstraf

- > De argumenten van minister Van Lilaar (1869)
- > De argumenten van de leden Tweede Kamer
- > De wet van 1870
- > De opvatting van minister Modderman (1881)
- > De relatie met 'gratie'
- > Eindresultaat: het Wetboek van strafrecht van 1886

2. Juridisch: wetgeving sinds 1886

A. Levenslang in artikel 10 WvSr:

1. 'De gevangenisstraf is levenslang of tijdelijk'.
(...)
4. 'Zij (de tijdelijke gevangenisstraf) kan in geen geval de tijd van twintig jaren te boven gaan' (sinds 2006: dertig jaar)

B. Gratie in Koninklijke Besluiten:

sluiten levenslanggestraften niet uit

De wet en de oplegging, 10 Sr

- › Circa 30 delicten in Sr
- › Daarbuiten bijvoorbeeld ook de WIM
- › Indien het delict met levenslange straf wordt bedreigd heeft de rechter de keuze tussen levenslang of tijdelijk
- › De straf dient bij oplegging in de eerste plaats ter vergelding, beveiliging, afschrikking
- › De rechter kan ook een tijdelijke straf kiezen, indien sprake is van een stoornis ten tijde delict ook TBS opleggen
- › Maar levenslang en TBS tegelijk opleggen is uitgesloten vanwege het verschil in karakter van beide sancties

De wet en de tenuitvoerlegging

- › In de Beginselenwet gevangeniswezen 1951 en de PBW 1999) staat resocialisatie voorop
- › Geen aparte accommodatie voor levenslanggestraften
- › behalve dat De Blokhuispoort tot ca 1952 onderdak verschafte aan in beginsel alle levenslanggestraften

Tul: het resocialisatiebeginsel

Art. 2-2 Penitentiare beginselenwet (PBW)

Opvolger van art 26 Beg.wet van 1951

- > 'Met handhaving van het karakter van de vrijheidsstraf of de vrijheidsbenemende maatregel wordt de tenuitvoerlegging hiervan zoveel mogelijk
- > en afhankelijk van het gedrag van de betrokkene
- > dienstbaar gemaakt aan de voorbereiding van de terugkeer van de betrokkene in de maatschappij.'
- > Bij het verlenen van vrijheden aan gedetineerden wordt rekening gehouden met de veiligheid van de samenleving en de belangen van slachtoffers en nabestaanden.

De rode zinsdelen gelden sinds 1 juli 2015, de blauwe ...

B. De wet en gratieverlening

- GW 1815: 'de Koning'
- GW 1848: 'de Kroon' (tot 1986 in Koninklijke Besluiten, laatste: Gratieregeling 1976)
- Grondwetsherziening 1983 vereist een wet
- In 1987 is de gratieregeling zoals *tot die tijd werd toegepast* in de wet vastgelegd.
- Hetzelfde geldt voor de gratiegronden.

In het bijzonder met het oog op (levens)langgestraften bepaalt art. 2 onder b Gratiwet dat gratie kan worden verleend:

- indien aannemelijk is geworden dat met de tenuitvoerlegging van de rechterlijke beslissing of de voortzetting daarvan geen met de strafrechtstoepassing na te streven doel in redelijkheid wordt gediend.

A+B=Gratiebeleid 1870-1986

Wetboek van strafrecht (A) en de gratieregeling (B) vormden samen het *gratiebeleid voor levenslanggestraften* (*beleidsgratie*)

Een nieuwe beoordeling vond plaats na 15 jaar (1933),
Vervolgens na 12,5 en 10 jaar (1957)

Gronden:

- Voortzetting dient geen redelijke doel
- Voorkomen verlies resocialiseringskansen

Invrijheidstelling vond plaats na *gemiddeld* 17 jaar detentie,
door:

- A. verwisseling van de straf in een tijdelijke, of
- B. voorwaardelijke gratie

De ministers

de ministers van Justitie die dit beleid uitvoerden:

- Van Lilaar 1869 (katholiek)
- Modderman 1886 (liberaal)
- Van Schaik 1933-37 (katholiek)
- Mulderije 1951 (CHU)
- Samkalden 1957 (PvdA)
- Beerman 1960 (CHU)
- Polak 1969 (VVD)
- Van Agt 1972 (KVP)
- Glastra van Loon 1975 (D66) (Dokter O, tweemaal levenslang)
- Korthals Altes 1986 (VVD) ('seriemoordenaar' Hans van Z.)

'Bewijs' van dit beleid:

Zie de brief aan de media van Staatssecretaris van Justitie Glastra van Loon d.d 13 februari 1975, ter toelichting van de gratieverlening aan dokter O. (./.)

- > Aan alle levenslanggestraften is op deze manier gratie verleend, 'zo dat mogelijk' was.
- > In één geval was dat niet mogelijk en stierf de man in een krankzinnigengesticht.
- > Onderzoek in krantenarchieven laat geen recidive zien.

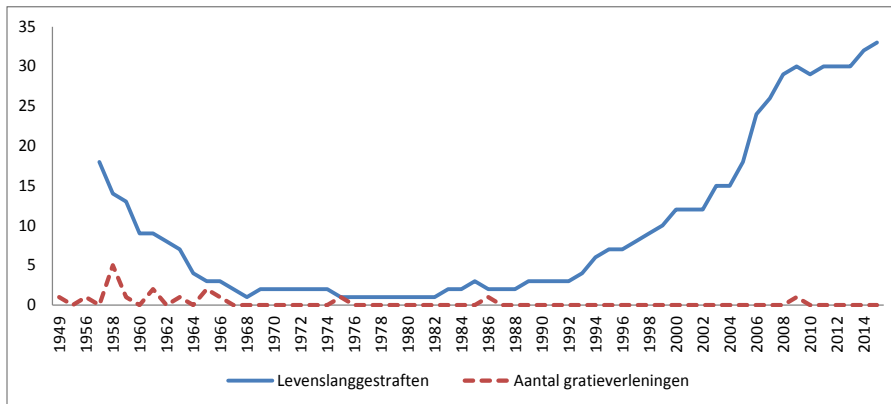

3. Enkele cijfers

- Momenteel 33 onherroepelijk veroordeelden
- Daarnaast: 6 in beroep; 1 in cassatie
- De jongste was 23 de oudste 66 bij oplegging
- Langst gestrafte is momenteel Y. (Koetsiertje, 1983)
- In 2015 overleed Koos H. na 34 jaar detentie
- Laatste gratieverlening sinds 1986 vond plaats in 2009 aan terminaal zieke (na 18 jaar)
- Tussen 1986 en nu geen gratie meer op de grond 'verlies resocialiseringskansen'
- 2 zaken bij EHRM (Murray en Hutchinson)
- In verhouding met de jaren zeventig is 33 zeer veel

Aantal levenslanggestraften (blauw) en aantal gratiëringen (rood) sinds 1949

4. De huidige discussie

- A. Wijziging gratiebeleid omstreeks 2004-2006
- B. Rechtspraak EHRM inzake uitleg artikel 3 EVRM
- C. Rechters volgen die rechtspraak en de minister niet

A. Wijziging beleid (1)

“Levenslang (in art. 10 Sr) is levenslang”.

“Van terugkeer in de samenleving is geen sprake, tenzij in een uitzonderlijk geval aan een levenslanggestrafte gratie wordt verleend. Derhalve komen levenslanggestraften niet in aanmerking voor activiteiten die gericht zijn op re-integratie in de maatschappij’ (K 24587, 464)”

Gratie wordt geweigerd wegens

- ‘de impact van de vrijlating op de samenleving’ en
- ‘de gevoelens van de nabestaanden’

Wijziging beleid (2)

Gewijzigde uitleg art. 2 PBW sinds 2009

‘Met handhaving van het karakter van de vrijheidsstraf of de vrijheidsbenemende maatregel wordt de tenuitvoerlegging hiervan zoveel mogelijk dienstbaar gemaakt aan de voorbereiding van de terugkeer van de betrokkene in de maatschappij’

De blauwe zinsdelen betekenen dat dit artikel niet van toepassing is op levenslanggestraften, ‘omdat de aard van de levenslange gevangenisstraf zich verzet tegen de voorbereiding van de terugkeer in de samenleving op een wijze zoals die bij tijdelijke gevangenisstraffen mogelijk is’ (antw Kamervragen 2010/11, 832).

Samenvatting huidig beleid:

'Levenslang is tot het levenseinde' (absolute opvatting)

De straf eindigt dus in beginsel met de dood

→ Geen verlof voor levenslanggestraften, en

→ Geen integratietrajecten

Protest tegen deze opvatting vanuit:

- RSJ
- Forum levenslang
- NO

Reden: niet 'beschaafd', niet 'humaan'

Want zonder absolute invulling kan het ook

(vgl argumenten tegen de doodstraf), daar komt nu bij:

B. EHRM 9 juli 2013 (Vinter ea/VK)

Een humane bestraffing vereist:

- De jure en de facto- verkortingsmogelijkheid,
- dus met een procedure die feitelijk tot invrijheidstelling kan leiden
- Vanaf oplegging moet duidelijkheid bestaan over die procedure en de voorwaarden voor invrijheidstelling
- Review binnen 25 jaar aanbevelenswaardig;
- Daarna regelmatige herbeoordelingen
- Review is een beoordeling waarbij de ontwikkeling van de veroordeelde centraal staat

- Het EHRM verwijst o.m. naar BundesVerfassungsgericht..

› Er ontstaat een botsing tussen de RM en administratie

C. Botsing rechter en administratie

1. Gratieadviezen Hof Den Haag in zaken Y. en C.: Hof wil mogelijkheden tot resocialisatie zien
2. Voorzieningenrechter Den Haag: wil dat de Staatssecretaris aan deze adviezen gehoor geeft en beveelt afgifte machtiging onbegeleid verlof voor Y. die al sedert 2001 in TBS-kliniek verblijft en met succes behandeld wordt
3. Nationale Ombudsman: bekritiseert de gratieprocedure zoals door de Stas gehanteerd
4. Beroepscommissie RSJ vindt dat dat C. op verlof zou moeten
5. Rb NNE (26 november 2015) legt geen levenslang op omdat de tenuitvoerlegging te kort schiet

→ de stas moet beleid *terugbuigen* ...

5. Oplossing?

- > De review weghalen bij de te politiek beïnvloedbare bewindsman (minister/staatssecretaris)
- > Een VI-procedure voor levenslanggestraften bij de rechter waarin de review zoals door het EHRM bedoeld wordt uitgevoerd, na bijvoorbeeld 20 jaar, met de mogelijkheid een verzoek te herhalen.
- > Tijdens de gehele tenuitvoerlegging regelmatige screening van psychische en fysieke ontwikkeling veroordeelde
- > Begeleiding van nabestaanden die o.m. bestaat uit informatie over deze procedure
- > Belangen nabestaanden meewegen bij vaststellen van voorwaarden voor eventuele vrijlating

6. Stellingen

1. De rechter kiest niet voor niets voor een levenslange straf, dus moet die straf II duren
2. Levenslang in haar absolute concept is te 'willekeurig' want afhankelijk van te veel toevallige factoren zoals voorbedachte rade (dispuut rechters) en toerekening (dispuut psychiaters), of moment aanhouding ('baby Eemskanaal')
3. Zonder een levenslange straf kunnen we niet
4. Anders Breyvik heeft geen recht nog terug te keren in de samenleving
5. Het slachtoffer heeft ook levenslang
6. Levenslang zonder perspectief is erger dan de doodstraf

BVerfGe en HR

Bundesverfassungsgericht:

- Het grondwettelijk vrijheidsrecht in art. 2 GG
- geeft elke gevangene recht op terugkeer in de samenleving
- De tenuitvoerlegging van een levenslange straf wordt beheerst door de balans tussen noodzaak van beveiliging en dit vrijheidsrecht (Übermassverbot, vgl art.2 Gratiwet)
- Hierop moet de tenuitvoerlegging worden afgestemd.
- De tenuitvoerlegging moet dus bestaan uit versoepelingen van het regiem, waar dat mogelijk is
- Het is niet te verenigen met dit vrijheidsrecht indien de beslissing van de executierechter wordt beïnvloed door een wijze van tenuitvoerlegging die in strijd is met de door de grondwet voorgeschreven regiemversoepelingen....

Hoge Raad

- HR 16 juni 2009: 'onvoldoende grond voor het oordeel dat een verkorting thans in feite illusoir is'
- HR 22 februari 2011 (Inn and Out): de oplegging van levenslang is op zich zelf niet in strijd met artikel 3 EVRM.
- NB Beide arresten zijn van vóór het Vinter-arrest

- Binnenkort arrest inzake Faig B.: De rechter motiveerde de 'de facto'-mogelijkheid van gratie met verwijzing naar de gratieverlening aan Hans van Z. (1986) en de gratieverlening aan de terminale veroordeelde in 2009.
- Dit jaar worden verwacht de arresten van de Grote Kamer EHRM in Murray/Nederland en Hutchinson/VK.